Методичні можливості уроку засвоєння нових знань для отримання якісних знань з географії

Покась Лілія

Сучасний етап розвитку шкільної географічної освіти характеризується великою різноманітністю форм навчальних занять. Втім урок залишається основною формою навчання географії. Класифікація типів уроків за дидактичною метою (автор В.О. Онищук) є сталою. Кожен тип уроку має свою структуру, яка існує сьогодні теж без змін. Проте для реалізації завдань, поставлених рефомуванням шкільної освіти, вибір форм навчання вчителем географії має бути не випадковим.

У Національній доктрині розвитку освіти чітко сказано, що „модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості“ [7, 11], на формування „освічених, мобільних, конструктивних і практичних людей“ [7, 9]. Вирішити проблему підвищення якості географічної освіти посильно за умов, якщо вчитель є творчою особистістю, методично грамотним професіоналом, людиною, яка глибоко володіє фаховими знаннями. Практика показує, що організація сучасного уроку географії має супроводжуватися змінами у стилі мислення вчителя та методах його співпраці з учнями. Учитель має створити психолого-педагогічні умови, за яких учні стають активними учасниками навчального процесу, навчити їх умінню самостійно здобувати знання, сформувати потребу в знаннях, залишивши місце для вільної ініціативності, не обтяжувати учнівську діяльність своїм постійним контролем у навчанні і тим самим стимулювати пізнавальні можливості та розумову активність молодого покоління. Саме тому у процесі навчання географії доцільно використовувати різні типи уроків. Анкетування вчителів географії м. Києва показало, що на вибір типу уроку впливає матеріальна база кабінету, його забезпечення засобами навчання, вікові особливості учнів. Проте, більш вагомим аргументом, як показують педагогічні спостереження, є методична неграмотність вчителів (не володіють методиками організації уроків різних типів) і як результат

цього – поширення комбінованих уроків (УК). Ми маємо за мету продемонструвати методику проведення уроку засвоєння нових знань (УЗНЗ), показавши його переваги над УК і можливості забезпечити високу ефективність процесу навчання географії (таб. 1).

Таблиця 1**. Порівняльна структура УК і УЗНЗ**

Комбінований урок (УК)	Урок засвоєння нових знань (УЗНЗ)
1. Організаційна частина	1. Організаційна частина
2. Перевірка домашнього завдання	2. Актуалізація і корекція опорних знань учнів
3. Вивчення нового матеріалу (довільна форма)	3. Вивчення нового матеріалу **а) первинне сприймання інформації** *(асоціації* до предмету вивчення; *незнайомі слова* вивчати через пізнавальну діяльність; *унаочнення* (прийом порівняння); *аудіовізуальні засоби* навчання) **б) усвідомлення** (*унаочнення,* *художній опис* об'єкта) **в) осмислення сприйнятого** (*У дидактиці є рівні засвоєння матеріалу:* *-Первинне ознайомлення;* *-Осмислення;* *-Розуміння;* *-Запам'ятовування* *(у наростаючої складності))* *мислеві операції* (за В.О. Онищук: аналіз і синтез; порівняння і співставлення; абстрактування і конкретизація); *проблемні ситуації;* *еврестичні питання;* *пізнавальні задачі*
4. Закріплення (Узагальнення та систематизація набутих знань)	4. Узагальнення та систематизація набутих знань

5. Підсумок уроку	5. Підсумок уроку
6. Завдання додому	6. Завдання додому

Відповідно структури, поданої у таблиці 1, наводимо фрагмент уроку (УЗНЗ) на тему **„Болота. Канали і штучні водойми“** (за підручником для 6 класу В.М. Бойко, С.В. Міхелі „Загальна географія“).

§ 48.

Епіграф уроку:

„Болото є коморою Сонця“

(М.Пришвін)

1.ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА.

Учитель вітається з учнями. Відмічає у класному журналі відсутніх на уроці школярів, з’ясовує причини. Перевіряє готовність класу до уроку.

2. МОТИВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ.

Темою нашого уроку є географічний об’єкт, який відіграє важливу роль у природі. Його вважають літописом природи. „Коморою Сонця“ назвав відомий російський письменник М.Пришвін. Розшифруйте слово і ви дізнаєтеся тему уроку. Нагадаю вам, що об’єкт має відношення до теми „Гідросфера“. Слово подається у множині.

а **б** в г	м н **о** п	і й к **л**	м н **о** п	р с **т** у	**а** б в г

Відповідь: БОЛОТА

3. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ:

А) ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ нового матеріалу (рос.восприятие, улавливание)

– Розглянути ілюстрації із зображенням болота, які вчитель підготував для уроку (може бути використана мультимедійна дошка).

– Які асоціації викликає у вас слово „болото“?

- Багно
- Мох
- Очерет
- Повалені стовбури відмерлих дерев
- Грузьке місце
- Неприємний запах
- Безлюдність
- Булькання
- Туман
- Трясовина
- Торф’яник
- Мошкарня та комари
- Драгва (рос. топь)
- Світ німотної тиші

***(Методична порада.** Асоціація – це закономірний зв’язок кількох психологічних процесів, який виражається в тому, що поява одного із цих процесів викликає появу іншого. Найчастіше застосовують на практиці з метою збудження розумової діяльності людини.)*

Б) УСВІДОМЛЕННЯ НОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

– **Розповідь вчителя:** похмурі болотні простори, оповиті постійними туманами і темрявою невідомості, із таємничими безоднями, засмоктуючими трясовинами, безліччю комарів та мошкари, ядовитим випаровуванням з сивої давнини вражають уяву людини. Світ зеленого безгоміння, наділений чаклунством, викликає страх. У сутінках його підсилювали крики, загубленої пташки, виття вовка, булькання газів. Болота вважалися помешканням водяниць, потвор. З болотами пов’язано багато легенд та казок. До сих пір існують загадкові непрохідні драгви, у глибінь яких ще нікому не вдалося проникнути. Проте вони важливі у природі. Сьогодні на уроці ми дізнаємося

все про болото: що це за об’єкт, як утворюється, чим корисне, про евтрофні (низинні) та оліготрофні (верхові) типи. Запишемо до зошитів тему уроку.

– **Зачитати** із хрестоматії (вчитель забезпечує учнів необхідною додатковою літературою) художній опис об’єкта вивчення (Додаток 1).

– Самостійна робота з атласом. Відкрийте атлас для 6 класу, знайдіть фізичну карту світу. Розгляньте легенду карти. Яким умовним значком позначаються болота?

– Давайте з’ясуємо, що ж таке болото?

Вивчення терміну „болото“ за **ілюстративним матеріалом**. Спочатку вчитель дає визначення, потім повторюють учні.

– **Робота з підручником**: зачитайте на с. 209 визначення, що таке болото.

(*<u>Методична порада.</u> Щоб успішно засвоїти термін, необхідно учням зустрітися з ним протягом уроку в різних ситуаціях і поєднаннях не менше шести разів.)*

В) ОСМИСЛЕННЯ

– Самостійна робота з атласом. Уважно розгляньте фізичну карту в атласі для 6 класу і визначте райони поширення боліт.

– Бесіда: 1. Назвіть райони поширення боліт. 2. Запишіть інформацію до зошита (учитель записує на дошці).

– Як, на вашу думку, чому саме у цих районах утворилися болота?

– **Робота з підручником.** Прочитайте у підручнику (§ 48) [2, 206] абзац про те, як утворюється болото (а) при заростанні водойми; б) при заболочуванні суходолу у зниженні рельєфу).

– **Розповідь учителя** про процес утворення болота за допомогою логічно підібраних ілюстрацій.

– **Складіть просту схему** для своєї розповіді про утворення болота і занотуйте до зошита. На наступному уроці географії під час опитування домашнього завдання вчитель дозволяє учням користуватися авторськими схемами.

– **Робота з підручником.** Знайдіть у § 48 абзац, що підтверджує думку про користь боліт.

– Робота з додатковою літературою. Зачитайте з хрестоматії про те, як використовують болота України у народному господарстві, у природному стані [Бершадська Т.В. Хрестоматія з фізичної географії України. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. – С. 80].

– Дайте **відповідь на питання:**

- Що робиться з водою у болоті? (С.206, вода не тече, а застоюється)
- З чого утворюється болото? (З озера)
- Яку роль в утворенні болота відіграють рослини? (Вони відмирають, а їх рештки утворюють торф)
- Скільки років триває утворення болота? (Тисячі років, 2 мм за рік)
- Назвіть болотні рослини (рогіз, мох, осока, аїр, очеред, журавлина).
- Назвіть тварин, що живуть на болотах (ондатра, видра, комахи, качки, жаби, чаплі, сірий журавель, кроншнеп).
- Складіть порівняльну таблицю „Типи боліт за характером живлення“.

4. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ.

– Пригадайте із природознавства колообіг води в природі. Яку роль відіграє болото у колообізі? (Правильна відповідь: збільшує вологість повітря через надмірне випаровування, змінює температуру повітря, пом’якшує клімат).

5. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ.

1. Написати есе про болото.
2. Вивчити § 48.
3. Подумайте, у яких художніх творах згадується болото як географічний об’єкт або описується. Відповідь оформіть письмово.

Додаток 1

Художній опис болота

(за різними інформаційними джерелами)

„Кругом на сотні кілометрів одноманітні болотяні купини, порослі запаморочливо пахучим багном. Темні болота лежать на шляху. Кожного,

хто ризикне ступити на їх обманутий грунт, засмоктують. Їх коричнево-іржава вода, випаровуючись, насичує повітря вологою. Болото здається безмежним“. (Г.Метельський) [3, 160].

„На межиріччях величезними, неозорими масивами розкинулись болота. Здається, немає кінця цим похмурим, на перший погляд, одноманітним торфовищам. Але все таки вони не однакові... “ (В.Стригін) [3, 162].

„Как отвратительна эта дикая, умирающая природа!.. я могу сделать её живой и приятной: осушим эти болота, оживим эти мёртвые воды, заставим их течь, сделаем из них ручьи, каналы…“ (Ж.Бюффон) [4, 214].

„Болота трудно поддаются изучению. Не всякого подпускают близко...“ [5, 184].

„Все в болотах дивно, болота мало вивчені, зовсім не займані художниками, в них завжди почуваєшся так, ніби людини на землі ще й не було“ (М.Пришвін) [8,268].

„... болото з усіма величезними запасами пального, торфу, є коморою сонця. ... гаряче сонце було матір’ю кожної травинки, кожної квіточки, кожного болотяного кущика і ягідки. Усім їм сонце віддавало своє тепло, і вони, вмираючи, розкладаючись, через добриво передавали його, як спадщину, іншим рослинам, кущикам, ягідкам, квітам і травинкам. Але в болотах вода не дає батькам-рослинам передати усе своє добро дітям. Тисячі років це добро під водою зберігається, болото стає коморою сонця, і потім уся ця комора сонця, як торф, дістається людині у спадок“ (М.Пришвін) [8,30].

Отже, однією знайважливіших умов ефективності (якості) навчання географії є глибоке володіння вчителя методикою технології проведення сучасного уроку.

Список використаних джерел

1. Бершадська Т.В. Хрестоматія з фізичної географії України. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. – С. 80.
2. Бойко В.М., Міхелі С.В. „Загальна географія: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закладів“. – К.: Пед. преса, 2006. – 272 с.
3. Карпов Г.В., Соловйов О.І. Хрестоматія з фізичної географії СРСР. – К.: Рад. шк., 1982.– С. 160.
4. Крылова О.В. Уроки географии: 7 класс: Из опыта работы. – М.: Просвещение, 1990. – С. 214.
5. Максимов Н.А. Хрестоматия по физической географии. Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1974. – С. 184.
6. Навчальні програми для 12-річної школи. Географія. “http://www.mon.gov.ua/edukation/average/new-pr/611/geo.doc”
7. Національна доктрина розвитку освіти // Нормативно-правове забезпечення освіти. У 4 ч. – Х.: Видав. гр. „Основа“, 2004. – Ч. 1. – С .9, С. 11 .
8. Пришвин М. Зеленый шум. – М.: Правда, 1983. – С. 268 , С. 30.